

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ І ПЕРЕКЛАД

УДК 811.161.2'367.335

DOI 10.31494/2412-933X-2019-1-8-177-185

**SEMANTIC ORGANIZATION OF CLARIFYING
CONSTRUCTIONS IN VASYL SHKLAR'S NOVEL
"THE KEY"**

**СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ З'ЯСУВАЛЬНИХ
КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА "КЛЮЧ"**

ELINA OLIYNIK,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0003-1513-6026>

elina-ol@ukr.net

Berdiansk State Pedagogical
University
✉ 4 Schmidta St.,
Berdiansk, Zaporizhzhia region,
71100

ЕЛІНА ОЛІЙНИК,

кандидат філологічних наук,
доцент

Бердянський державний
педагогічний університет

✉ вул. Шмідта, 4
м. Бердянськ, Запорізька обл.,
71100

Original manuscript received March 04, 2019

Revised manuscript accepted April 12, 2019

ABSTRACT

The article outlines and describes the semantic varieties of clarifying structures in Vasyl Shklar's novel "The Key": 1) clarifying sentences of intellectual activity, formed by supporting words with the meaning of thinking, assessment; knowledge; conclusion, decision; 2) clarifying sentences of mental activity, formed by supporting words with the meaning of sensation, perception; belief 3) clarifying sentences of speech activity; 4) clarifying sentences of expression of will.

The interest of scientists in clarifying complex sentences is due to the fact that such constructions include structurally and semantically heterogeneous units, which are the cause of constant discussions around this issue. Acquisition and assimilation of linguistic knowledge elucidative on ways of expressing clarifying relations in a complex sentence is explained by the structural complexity and semantic diversity of these constructions.

The criteria for the allocation of semantic varieties of complex sentences are constantly reviewed in the syntactic tradition. An important factor in determining the semantic varieties of predicative sentences is the lexical loading of the reference word of the main part, the means of communication between the parts, as well as the valence precondition and the part-language features that require the obligatory presence of the contracting part.

The main part of the clarifying complex sentences is informatively incomplete and needs a definite concretizer, which acts as a dependent part. It is appropriate to delineate the construction of this type by the semantics of the reference word of the main part.

In the role of the reference word of the main part of the complex clarifying sentence most often are verbs, adverbs, rarely they are derived from them nouns, adjectives, predicates belonging to certain semantic types of vocabulary (lexemes with the meaning of intellectual, psychic, speech activity, being and discovery, expression of will).

It is proved that the clarifying constructions are united into one structural-semantic type on the basis of indistinguishability in the main part of the grammatical position due to the valence properties of the supporting words, which need to be clarified and supplemented with their structural and substantive insufficiency.

Key words: *clarifying constructions, thinking, assessment, knowledge, conclusion, decision, sensation, perception, belief, speech activity, declaration of will.*

Вступ. Однією із актуальних проблем сучасного семантичного синтаксису є виокремлення та опис семантичних різновидів речень. Проблему семантичної організації речення ґрунтовно й різнобічно вивчають вже досить тривалий час у науковому синтаксисі, однак остаточного вирішення вона не отримала.

Зацікавлення вчених з'ясувальними складнопідрядними реченнями обумовлено тим, що подібні конструкції включають структурно й семантично неоднорідні одиниці, які є причиною постійних дискусій навколо цього питання. Набуття й засвоєння лінгвістичних знань щодо способів вираження з'ясувальних відношень у складнопідрядному реченні пояснюється структурною складністю й семантичною різноманітністю цих конструкцій.

Мета статті – виокремити й описати семантичні різновиди з'ясувальних складнопідрядних речень на матеріалі роману Василя Шкляра “Ключ”).

Для досягнення поставленої мети маємо розв'язати такі **завдання:** 1) з'ясувати особливості семантичної структури з'ясувальних конструкцій у синтаксичній науці; 2) виокремити семантичні різновиди з'ясувальних складнопідрядних речень у романі В. Шкляра “Ключ”; 3) схарактеризувати семантичні особливості розгляданих утворень.

Методи дослідження мотивуються метою й конкретними завданнями, які поставлено в роботі. Основним обрано метод лінгвістичного опису з його універсальними прийомами спостереження й інтерпретації мовних фактів.

Результати та дискусії. Дослідженням семантичної структури з'ясувальних складнопідрядних речень займався багато науковців. Загальнотеоретичні проблеми семантики названих конструкцій знайшли відбиття в працях В. Белошапкової, Н. Валгіної, І. Вихованця, С. Грабовської, М. Каранської, С. Крючкова, Л. Максимова, Л. Пономарьової, Н. Сергєєвої, А. Студневої, І. Слинька та інших.

У синтаксичній традиції критерії виділення семантичних різновидів складнопідрядних речень піддаються постійному перегляду. Висловлювалася думка, що семантичні різновиди складнопідрядних речень доцільно визначати на підставі закономірностей семантичних відношень між частинами складного речення, а також особливостей структурної та семантичної взаємодії головної та підрядної частини (Вихованець, 1993: 71). Важливим фактором визначення семантичних різновидів речень прислівного типу є лексичне навантаження опорного

слова головної частини, засоби зв'язку між частинами, а також валентна зумовленість та частининомовні ознаки, які передбачають обов'язкову наявність підрядної частини.

У з'ясувальних складнопідрядних реченнях підрядна частина визначається семантичною та граматичною природою пояснюваного слова головної частини. Розташування, лексичний зміст та засоби поєднання частин у таких конструкціях залежать від валентності опорного слова головної частини. Головна частина з'ясувальних складнопідрядних речень інформаційно неповна й потребує певного конкретизатора, яким і виступає підрядна частина. Тому видається доречним конструкції зазначеного типу розмежовувати за семантикою опорного слова головної частини.

Оскільки з'ясувальні складнопідрядні речення утворюють найбільший та найскладніший – у всіх відношеннях – розряд поліпредикативних конструкцій, то у романі Василя Шкляра ми зафіксували дуже велику кількість окреслених побудов. У залежності від семантичного типу опорного валентнозумовлювального слова та його комунікативної спрямованості можна виділити такі їхні різновиди:

1. З'ясувальні речення інтелектуальної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням мислення, судження; знання; висновку, рішення.

2. З'ясувальні речення психічної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням відчуття, сприймання; віри.

3. З'ясувальні речення мовленнєвої діяльності.

4. З'ясувальні речення волевиявлення.

За нашими спостереженнями, у ролі опорного слова головної частини складнопідрядного з'ясувального речення найчастіше функціонують дієслова, дієприслівники, рідше – похідні від них іменники, прикметники, предикативи, що належать до певних семантичних типів лексики лексеми зі значенням інтелектуальної, психічної, мовленнєвої діяльності, волевиявлення).

1. З'ясувальні речення інтелектуальної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням мислення, судження; знання; висновку, рішення.

Опорними компонентами головної частини з'ясувального складнопідрядного речення зі значенням мислення, судження виступають лексеми, які виражають здатність людини міркувати, роздумувати, що являє собою відображення об'єктивної дійсності в поняттях, судженнях, висновках. У романі В. Шкляра "Ключ" ми засвідчили такі предикати: *розуміти, зрозуміти, доходить, думати, вважати, гадати, здогадатись, передбачати, прикидати, збагнути, забути, пам'ятати, згадати, пригадати, брати до уваги, уявити, вигадати, можливо* тощо. Наприклад: *Я думаю, що Остапчук тоді поїхав саме на зимову риболовлю* (Шкляр, 1999: 60); *Віднедавна я зрозумів, що це мені не ввижається, що в цьому помешканні й справді не вистачає повітря...* (Шкляр, 1999: 5); *Я розумію, що це не був soup de foudre, – сказав я, дивлячись їй глибоко в очі* (Шкляр, 1999: 5); *Не*

каркай, – відповіє я і **подумає**, що мій любий друг Іван таки справді схожий на велику лису ворону, яка живе треста років (Шкляр, 1999: 6); Я зміряв її очима, ніби **прикидаючи**, що вона може зробити (Шкляр, 1999: 10); Тобто вони туманно **пам'ятали**, що було товариство чимале видно, коли я пішов, вони ще довго сиділи) (Шкляр, 1999: 84); По перше, я пізно кинувся його шукати, бо **гадав**, що він ось ось таки з'явиться, і той вечір у всіх майже звітрився з пам'яті адже знаменним він був тільки для мене) (Шкляр, 1999: 26); Цілком **можливо**, що шукають мене, а я тільки випереджаю події (Шкляр, 1999: 40); Я просто **загадав**, як він виходив (Шкляр, 1999: 49); Та якщо тобі це неприємно, **вважай**, що я все вигадала (Шкляр, 1999: 29); **Ти не уявляєш**, як він мене тисне (Шкляр, 1999: 33); Хай тобі чорт, сказав я, ти просто **пам'ятаєш**, що то була субота, а тепер забиваєш мені баки містикою (Шкляр, 1999: 36); Чоломбитько добре **пригадував**, що Остапчук частував у “Трьох поросятах” не тільки його, він тоді просто віяв грошима, вони “водили козу” від столу до столу, але незвиклому до такого Олесеві, видно, це швидко набридло (Шкляр, 1999: 73); Мені тільки тепер **дійшло**, що це не одне й те саме, що чоловік може жити на Галапагоських островах і мати квартиру в Києві (Шкляр, 1999: 61); **Не забувай**, що я врятувала тебе від Мінотавра, а ти покинув мене Діонісові (Шкляр, 1999: 61); Сана **не взяла до уваги**, що арифметику я пройшов ще двадцять п'ять років тому (Шкляр, 1999: 63); **Ще одну хвилиночку потерпи**, дорога, я не буду **вигадувати**, як усе трапилося насправді (Шкляр, 1999: 117); Це була світла долоня, хоча й належала вона мулатці, але ж у них завжди білі долони навіть у муриць завжди білі долони), і я **здогадався**, що це був ключ від кімнати над прірвою, за яку я сплатив завдаток (Шкляр, 1999: 110).

Лексема “знати” означає обізнаність у чомусь; наявність відомостей про когось, щось, а також процес отримання інформації. До цієї групи речень відносимо такі опорні компоненти – лексеми *знати*, *дізнатися*, *довідатися*, *пронюхати*, *відомо* та їх граматичні форми. Цілком логічно віднести до цього типу опорних компонентів вище вказані лексеми з заперечною часткою *не*, оскільки значення поняття “знання” передбачає як наявність, так і цілковиту відсутність потрібних відомостей, інформації, даних.

Зауважимо, що деякі дослідники опорним компонентом цієї групи речень визнають тільки лексему *знати* / *не знати* і пояснюють це тим, що процес отримання знань є завершеним, і особа, про яку йдеться, має їх у повному обсязі. Проте ми не можемо погодитися з цим твердженням, оскільки вважаємо лексеми *дізнатися*, *довідатися*, *пронюхати*, *відати* / *не відати*, *відомо* / *невідомо* синонімічними до лексеми *знати* / *не знати* і не відносимо конструкції з цими предикатами до речень із семантикою судження.

Художнє надбання В. Шкляра фіксує такі конструкції: *Колись мені доводилося редагувати довідник з історії Києва, і я знав, що ця вулиця поміняла вже кілька назв, одну із них навіть пам'ятав – Бульйонна* (Шкляр, 1999: 40); *Тоді я ще не знав, що веду даремні розмови, марно*

товчу воду у ступі, бо квартира мені більше не знадобиться (Шкляр, 1999: 41); Я **знав**, що Сана теж шукає якогось чоловіка, і **знав**, що йдеться тут про різних людей (Шкляр, 1999: 57); **Не знаю** тільки, чи до того, як тобі дали ключ, чи після, але щось трапилося (Шкляр, 1999: 97); До того ж тут, у “Трьох поросятах”, іноді можна було зустріти чудового лікаря психіатра, хоч усім **відомо**, що це той рідкісний тип лікарів, котрі найдужче піддаються хворобам своїх пацієнтів (Шкляр, 1999: 4); Він так поспішає, що навіть не в змозі її поцілувати, хоча **невідомо**, коли вони знов побачаться (Шкляр, 1999: 41); **Щоб я не світився** по всяких жеках, **дизнайся**, будь ласка, хто є власником ось такої квартири (Шкляр, 1999: 41); Бідна моя хохана дівчинка, вона ще **не відала**, що, крім її таємничого, її жорстокого варіанту, міг існувати ще один... (Шкляр, 1999: 62); Скоріше за все господар помешкання або ж перебрався сюди недавно, або жив, **знаючи**, що рано чи пізно йому доведеться звідси піти, тому й не обтяжував себе хатньою зайвиною (Шкляр, 1999: 41).

Висновок – це остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів. Вирішувати – означає доходити якогось висновку.

Семантичних різновидів речень з таким значенням у романі Василя Шкляра дуже мало. Опорними словами головної частини в них виступає дієслівний предикат з лексичним значенням узагальнення, підсумку, вирішення: *вирішувати* тощо. Наприклад: *Я на хвильку замислився, куди мені спершу передзвонити, і вирішив, що кіт хай же половить мишей, а дзвінком до Сокирка я, мисливець невдаха, можу вбити відразу двох зайців* (Шкляр, 1999: 101).

2. З'ясувальні речення психічної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням *відчуття, сприймання; віри*.

До цього різновиду складнопідрядних з'ясувальних речень належать конструкції, опорними компонентами яких виступають дієслівні предикати або іменні предикативні компоненти зі значенням *відчуття, сприймання*, отримання інформації. У романі ми зафіксували такі предикати: *здогадатися, відчувати, видно, уявляти, вражати, певно, бачити, чути, слухати, помічати, здаватися, вживатися, чудово* тощо. Наприклад: *Ти не уявляєш, серденько, як після Америки хочеться по людському напитися* (Шкляр, 1999: 66); *Я не певен, що Василь Іванович саме так і звався* (Шкляр, 1999: 51); *Найдужче ж мене вразило те, що швидка, яку я викликав з останніх сил, завезла мене – закривавленого, зі струсом мозку – не до лікарні, а до витверезника* (Шкляр, 1999: 6); *Просто я бачу, що у вас є на те серйозна причина* (Шкляр, 1999: 13); *Мені здається, що він просто давно не оплачувався, через те його відімкнули* (Шкляр, 1999: 13); *Я вже тоді відчувала, що бачу його востаннє* (Шкляр, 1999: 13); *Оце як попадемо в те капезе, що коло вокзалу, то там уночі чути, як гуркотять поїзди* (Шкляр, 1999: 15); *У нічному повітрі його не видно було, здавалося, що він падає тільки над ліхтарем, який розпливчасто жовтів угорі* (Шкляр, 1999: 50); *Я здогадався, що у шприцу була всього на всього*

червона фарба, до того ж уже висхла, і все таки бачив у ньому якийсь лихий знак (Шкляр, 1999: 96); Коли спускався східцями вниз, то **ввижалось**, що чую на них кроки зимового рибалки, хоч вони, ці литі бетонні східці, не подавали жодного звуку (Шкляр, 1999: 110); Коли ми були вже біля дверей, я **помітив**, що Сергій Приходько подає мені якісь різкі, відчайдушні знаки, а Василь Іванович усміхається на всю широчінь високо закручених вусів – можна повісити відра (Шкляр, 1999: 62); Ніхто **не помічає**, як вони проникають у серце жінки і запалюють там жагу (Шкляр, 1999: 57); Це просто **чудово**, що ти про них пам'ятаєш (Шкляр, 1999: 61).

Вірити – приймати щось за правду; мати довір'я до когось.

До цього різновиду з'ясувальних складнопідрядних речень належать утворення, опорним компонентом яких виступає дієслівний предикат зі значенням **віри**: *вірити / не вірити* тощо. У романі Василя Шкляра "Ключ" знаходимо такі конструкції, наприклад: *Мій любий друже Ігорко підсунув до мене апарат, а сам делікатно почоегав з кімнати, і, дивлячись йому в слід, дивлячись на його низько опущені плечі, я щиро **вірив**, що він, бідолаха, несе на собі розбудову держави навіть тоді, коли йде перекинути гальбу пива...* (Шкляр, 1999: 50); *Я **не вірив**, що це щось дасть, однак поїхав і подивився на того чоловіка, якого не минулася чаша... **цикути*** (Шкляр, 1999: 55).

3. З'ясувальні речення мовленнєвої діяльності.

До з'ясувальних складнопідрядних речень, де опорним компонентом є дієслово зі значенням мовлення, відносимо речення з лексемами, які позначають продуктивну форму мовлення – говоріння.

Мовленнєве значення в з'ясувальних складнопідрядних конструкціях формується за допомогою опорного компонента головної частини – дієслова, що має різні відтінки мовленнєвого процесу: *казати, сказати, підказати, говорити, розповідати, доводити, зізнаватися, запитувати, допитуватися, зізнаватися, умовляти, передавати, домовлятися, запевняти, скаржитися* тощо.

У художньому доробку Василя Шкляра "Ключ" спостерігаємо такі речення: *І саме тоді **поскаржився** Василеві Івановичу, що знову не маю даху над головою, шукаю квартиру* (Шкляр, 1999: 89); *Щоб перекинутись словом з Катрусєю, я замовив три кави сам не пив, бо кава справді викликала у мене гостре відчуття тривоги, а потім **спитав**, хто ота дівчина, й зумисне озирнувся на неї, не приховуючи своєї цікавості* (Шкляр, 1999: 28); *Я **відпив** пива і **запитав**, чи немає у їхньому барі **цикути*** (Шкляр, 1999: 108); *Я **відмітав** усі найтривожніші здогади, та все одно не знаходив рівноваги: той чоловік навіть **не сказав**, коли він повернеться* (Шкляр, 1999: 28); *Вони навіть сватали мене до себе на службу, але я, як земляк славетного Григорія Савича, **казав**, що світ мене ловить, та не спіймає* (Шкляр, 1999: 6); *Вона **едивляється** на денце чашечки і **каже**, що наді мною висить **фатальний Сатурн**, що я народився під цією планетою, а в таких людей невеселі проблеми і навіть **ідеї скорботні*** (Шкляр, 1999: 2); *Того ж вечора "ТСН" **передала**, що на Прорізній з **вогнепальної зброї** убито **бізнесмена*** (Шкляр, 1999: 45); *Певна річ, йому **сказали**, що **впіймали***

націоналіста (Шкляр, 1999: 3); Це все казочки, Іване, сказав я, однак Маловічко не погодився і з глибокюдумністю Піфагора **запевнив**, що всі таємниці світу приховані в числах та іменах (Шкляр, 1999: 2); Чоломбितько наївно, по баб'ячому став його **умовляти**, що все це тимчасове, що таке буває із кожним, воно минеться (Шкляр, 1999: 99); І я **розповів** їй, що дізнався ім'я справжнього власника квартири, і про Олексу Остапчука, який, напевно, щез того суботнього вечора (Шкляр, 1999: 59); Вибач, Петре, але все **підказує**, що Остапчук таки справді кудись поїхав (Шкляр, 1999: 65); Тож ніхто, навіть увесь ваш психоконсільюм, **не доведе** мені, що Каміла не бачила Олексу порівняно недавно (Шкляр, 1999: 118); Так от, хочу тобі **зізнатися** як фахівцеві, що тільки завівши мову про Олексу, я миттєво вгамував Каміліну процептивність, яка вже випліскувалась через край (Шкляр, 1999: 118); Я **зізнаюся**, що і назва отрути умовна, адже це міг бути ціанистий калій і могла бути лише сама думка про смерть, яку не кладуть до кишені (Шкляр, 1999: 117).

Серед з'ясувальних складнопідрядних речень мовленнєвої діяльності засвідчено структури з іншими опорними словами, які формують у них певну мовленнєву семантику. Серед виписаних конструкцій вони становлять незначну кількість. Це речення з опорними лексемами зі значенням подяки: Скажи **спасибі**, що так славно вийшло, а то місця собі не знаходиш (Шкляр, 1999: 28); скарги: А коли при цьому я ще **нарікав**, що поспішаю в управління міністерства внутрішніх справ, то ефект був разючий (Шкляр, 1999: 28).

4. З'ясувальні речення волевиявлення.

На семантико-синтаксичному рівні речення зі значенням волевиявлення ми, як і більшість дослідників, розглядатимемо тільки за семантичним навантаженням опорного слова. Тому до з'ясувальних складнопідрядних речень цього типу відносимо конструкції, що мають у головній частині опорні компоненти-лексеми зі значенням волевиявлення спонукання, бажаності, поради, прохання тощо): *хотіти, бажати, прагнути, наказувати, вимагати, попереджати, радити, просити, наполягати, нагадувати, застерігати, прагнути, вимагати, дозволяти, розпоряджатися, зобов'язувати, доручати, допускати* та ін., хоча наявність семантики волевиявлення у структурі з'ясувального речення передбачає й опорні слова іншого семантичного значення, наприклад, мовлення, мислення, відчуття й сприймання, дії.

В обстежуваному романі ми зафіксували тільки конструкції з опорними словами *хотіти, просити*: І все таки дуже **хотілося б**, Сано, аби ви згадали тих хлопців (Шкляр, 1999: 31); Тепер ти маєш мій телефон, і я **хочу**, щоб ти дзвонила мені щодня (Шкляр, 1999: 58); Бо якщо це так, то я **хотів би**, щоб тією жінкою була ти, – переходжу на "ти", адже я пацієнт навіженець (Шкляр, 1999: 58); Що він мене **попросив**, аби я дїждався його в цій хаті і так далі (Шкляр, 1999: 118).

Висновки. Визначальною особливістю з'ясувальних складнопідрядних речень є те, що наявність підрядної частини чітко окреслена семантикою опорного слова. З'ясувальні конструкції

об'єднуються в один структурно-семантичний тип на основі незаміщеності в головній частині граматичної позиції, обумовленої валентними властивостями опорних слів, що потребують з'ясування та доповнення їхньої структурно-змістової недостатності.

У залежності від семантичного типу опорного дієслівного предиката та його комунікативної спрямованості серед складнопідрядних з'ясувальних речень у романі Василя Шкляра "Ключ" виокремлено такі різновиди: 1) з'ясувальні речення інтелектуальної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням мислення, судження; знання; висновку, рішення; 2) з'ясувальні речення психічної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням відчуття, сприймання; віри; 3) з'ясувальні речення мовленнєвої діяльності; 4) з'ясувальні речення волевиявлення.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в описі складнопідрядних з'ясувальних речень у текстах різної стильової диференціації.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : (підручник) / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
2. Олійник Е.В. Семантика та прагматика з'ясувальних складнопідрядних речень : (монографія) / Еліна Олійник. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 136 с.
3. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
4. Шкляр Василь. Ключ : (роман) / Василь Шкляр. – К. : Аст-прес – ДіК-СІ, 1999. – 223 с.

References

1. Vyhovanecz I.R. (1993). *Gramatyka ukrayinskoyi movy. Syntaksys* : [pidruchnyk]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Olijnyk E.V. (2010). *Semantyka ta pragmatyka zyasuvalnykh skladnopidryadnykh rechen*: [monografiya]. Doneczk : Yugo-Vostok [in Ukrainian].
3. Slynko I. I. (1994). *Syntaksys suchasnoyi ukrayinskoyi movy. Problemnii pytannya*. Kyiv : Vyshha shkola [in Ukrainian].
4. Shklyar Vasyl. (1999). *Klyuch* : [roman]. Kyiv : Ast-pres – DiK-SI [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті виокремлено та описано семантичні різновиди з'ясувальних конструкцій у романі Василя Шкляра "Ключ": 1) з'ясувальні речення інтелектуальної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням мислення, судження; знання; висновку, рішення; 2) з'ясувальні речення психічної діяльності, що формуються опорними словами зі значенням відчуття, сприймання; віри; 3) з'ясувальні речення мовленнєвої діяльності; 4) з'ясувальні речення волевиявлення.

Зацікавлення вчених з'ясувальними складнопідрядними реченнями обумовлено тим, що подібні конструкції включають структурно й семантично неоднорідні одиниці, які є причиною постійних дискусій навколо цього питання. Набуття й засвоєння лінгвістичних знань щодо способів вираження з'ясувальних відношень у складнопідрядному реченні пояснюється структурною складністю й семантичною різноманітністю цих конструкцій.

У синтаксичній традиції критерії виділення семантичних різновидів складнопідрядних речень піддаються постійному перегляду. Важливим фактором визначення семантичних різновидів речень прислівного типу є лексичне навантаження опорного слова головної частини, засоби зв'язку між частинами, а також валентна зумовленість та частиномовні ознаки, які передбачають обов'язкову наявність підрядної частини.

Головна частина з'ясувальних складнопідрядних речень інформаційно неповна й потребує певного конкретизатора, яким і виступає підрядна частина. Тому видається доречним конструкції зазначеного типу розмежовувати за семантикою опорного слова головної частини.

У ролі опорного слова головної частини складнопідрядного з'ясувального речення найчастіше функціонують дієслова, дієприслівники, рідше – похідні від них іменники, прикметники, предикативи, що належать до певних семантичних типів лексики лексеми зі значенням інтелектуальної, психічної, мовленнєвої діяльності, буття та виявлення, волевиявлення).

Доведено, що з'ясувальні конструкції об'єднуються в один структурно-семантичний тип на основі незаміщеності в головній частині граматичної позиції, обумовленої валентними властивостями опорних слів, що потребують з'ясування та доповнення їхньої структурно-змістової недостатності.

Ключові слова: з'ясувальні конструкції, мислення, судження, знання, висновок, рішення, відчуття, сприймання, віра, мовленнєва діяльність, волевиявлення.